

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Valtion taidemuseosta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Valtion taidemuseosta, joka korvaisi nykyisen valtion taidemuseosta annetun lain ja valtion taidemuseosta annetun lain voimaanpanosta annetun lain.

Laissa säädettäisiin, että kuvataiteen museotoimintaa ja maan taidemuseoalan kehittämistä varten on Valtion taidemuseo. Ehdotuksen mukaan Valtion taidemuseoon kuuluisivat Ateneumin taidemuseo, Sinebrychoffin taidemuseo, Nykyaiteen museo Kiasma ja Kuvataiteen keskusarkisto sekä muita

toimintayksikköjä siten kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään tai työjärjestyksellä määrätään. Valtion taidemuseossa olisi uutena hallintoelimenä johtokunta, jonka kokoonpanosta, tehtävistä ja asettamisesta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Lisäksi lakiehdotus sisältää muita tarpeellisia tarkistuksia voimassa olevaan lakiin verrattuna.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Lainsäädäntö

Valtion taidemuseo on perustettu 1 päivänä syyskuuta 1990, jolloin Suomen taideakatemian säätiön ylläpitämät Ateneumin taidemuseo, näyttely- ja tiedotusosasto sekä hallintotoimisto siirrettiin valtion omistukseen. Samalla valtion ylläpitämät, säätiön omistamat kansalliset taidekokoelmat siirtyivät valtion omistukseen.

Valtion taidemuseosta säädetään valtion taidemuseosta annetulla lailla (185/1990), jäljempänä *taidemuseolaki*, ja valtion taidemuseosta annetun lain voimaanpanosta annetulla lailla (186/1990), jäljempänä *voimaanpanolaki*. Taidemuseolain nojalla on annettu asetus valtion taidemuseosta (379/1990). Taidemuseolain ja mainitun asetuksen sään-

nösten nojalla valtion taidemuseon toiminnasta ja organisaatiosta määrätään tarkemmin työjärjestyksellä, joka tuli voimaan 3 päivänä syyskuuta 1990.

Taidemuseolain 1 §:ssä säädetään valtion taidemuseon asemasta valtakunnallisena keskustaidemuseona. Valtion taidemuseon tehtävänä on tukea ja edistää kuvataiteita ja niiden tutkimusta, kartuttaa, säilyttää, pitää nähtävänä ja tutkia taidekokoelmia sekä kehittää ja avustaa taidemuseolaitosta. Valtion taidemuseo on opetusministeriön alainen valtion laitos.

Lain 2 §:n 1 momentissa säädetään, että valtion taidemuseo voi valtion talousarvion rajoissa tehdä sopimuksia toimialaansa kuuluvien asiantuntijatehtävien suorittamisesta sekä toimialaansa kuuluvissa tehtävissä yhteistoimintasopimuksia yhteisöjen ja henkilöiden kanssa.

Pykälän 2 momentin nojalla valtion taidemuseolta tilatuista suoritteista peritään mak-

suja, jotka vahvistetaan valtion maksuperustelaisissa (150/1992), jäljempänä *maksuperustelaki*, säädettyjen perusteiden mukaisesti. Valtion taidemuseon suoritteiden maksuista säädetään tarkemmin valtion taidemuseon suoritteiden maksullisuudesta annetussa opetusministeriön päätöksessä (1170/1999).

Pykälän 3 momentin mukaan pääsy valtion taidemuseon järjestämiin maksullisiin näyttelyihin ja muihin tilaisuuksiin voi olla maksuton asetuksella säädettäviiin erikoisryhmiin kuuluville, jos maksuttomuus on taidekasvatuksen, tutkimuksen, ammatillisen toiminnan, museotoiminnan edistämisen tai muun vastaavan syyn kannalta perusteltua.

Taidemuseolain 3 §:ssä säädetään, että valtion taidemuseo voi ottaa vastaan lahjoituksia ja testamentteja. Tarkemmin lahjoitusten ja testamenttien vastaanottamisesta säädetään yleismääräyksiksi lahjoitus- ja testamenttivarojen vastaanottamisesta ja käytöstä valtion virastoissa ja laitoksissa annetussa valtioneuvoston päätöksessä (35/1974).

Lain 4 §:n 1 momentissa säädetään, että opetusministeriön antamien määräysten mukaan valtion taidemuseon hoidossa voi olla museon kokoelmiin kuulumattomia ja muualle sijoitettuja valtion omistamia taideteoksia.

Pykälän 2 momentin mukaan valtion taidemuseon hoidossa voi olla myös muita kuin valtion omistamia, museoon sijoitettuja taideteoksia.

Lain 5 §:ssä säädetään, että opetusministeriön vahvistamien perusteiden mukaan valtion taidemuseo voi luovuttaa hoidossaan ja hallussaan olevia taideteoksia valtion viranomaisille ja muille taidemuseoille säilytettäväksi ja esillä pidettäväksi.

Lain 6 §:n mukaan tarkemmat säännökset lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

Voimaanpanolain 1 §:ssä säädetään, että Suomen taideakatemia – Finlands konstakademi -nimisen säätiön ylläpitämät Ateneumin taidemuseo, näyttely- ja tiedotusosasto ja hallintotoimisto otetaan valtion taidemuseosta annetun lain voimaan tullessa varoineen ja velkoineen valtion omistukseen sen mukaisesti kuin Suomen valtion ja Suomen taideakatemia – Finlands konstakademi -nimisen säätiön kesken on sovittu 5 päivänä lokakuuta 1989 tehdyssä esisopimuksessa. Voimaanpanolaisissa säädetään myös säätiön palveluksessa olleiden henkilöiden siirtymisestä valtion taidemuseon palvelukseen. Lain mukaan säätiön palveluksessa siirtymähet-

kellä ollut henkilö nimitettiin suostumuksensa perusteella vastaavaan valtion virkaan valtion taidemuseossa virkaa haettavaksi julistamatta.

Voimaanpanolain 3 §:n 1 momentissa säädetään, että henkilö, joka voimaanpanolaisissa tarkoitettulla tavalla on nimitetty valtion taidemuseon virkaan tai otettu tilapäiseksi virkamieheksi, saa ikälisää ja vuosilomaa varten lukea hyväkseen sen palveluksen, joka hänelle on vastaavia etuja varten luettu hyväksi säätiön palveluksessa. Pykälän 2 momentin mukaan etuus palvelusvuosilisän ja vuosiloman laskemisessa koskee myös henkilöitä, jotka siirtyivät valtion taidemuseoon työsopimussuhteeseen.

Voimaanpanolain 4 §:ssä säädetään eläketuuden määräytymisestä.

Valtion taidemuseosta annetun asetuksen 1 §:ssä säädetään, että valtion taidemuseon tulee harjoittaa julkaisu- ja tiedotustoimintaa, taidekasvatuksen avulla perehdyttää yleisöä kuvataiteeseen, ylläpitää yhteyksiä maan taiteilijakuntaan sekä ylläpitää taidemuseoalan ja kuvataiteen kansainvälisiä suhteita ja toimia asiantuntijaorganisaationa toimialaansa kuuluvissa asioissa. Asetuksessa säädetään taidemuseon toimintayksiköistä, joita asetuksen 2 §:n mukaan ovat Suomen taiteen museo, ulkomaisen taiteen museo, nykytaiteen museo, kuvataiteen keskusarkisto sekä yleinen osasto.

Asetuksen 3 §:ssä säädetään, että taidemuseon päällikkönä on ylijohtaja, kunkin museoyksikön päällikkönä museonjohtaja, keskusarkiston päällikkönä keskusarkistonjohtaja ja yleisen osaston päällikkönä hallintojohtaja.

Lisäksi asetuksessa säädetään yksiköiden johtajien tehtävistä (5 §), asioiden käsittelystä ja ratkaisemisesta (10 §), ylijohtajan ratkaistavista asioista (12 §) sekä museonjohtajan, keskusarkistonjohtajan tai hallintojohtajan ratkaistavista asioista (13 §). Taidekoelmien kartuttamisesta päättää museonjohtaja Suomen taiteen museossa ja ulkomaisen taiteen museossa intendentin esittelyn pohjalta sekä nykytaiteen museossa museonjohtaja intendentin esittelystä hankintalautakunnan käsittelyn perusteella. Ylijohtaja nimeää hankintalautakuntaan yhden jäsenen ja hänelle varajäsenen keskeisiä kuvataidejärjestöjä kuultuaan (15 §). Asetuksessa säädetään myös valtion taidemuseon neuvottelukunnasta, jonka opetusministeriö asettaa kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Neuvottelukunta toimii

taidemuseon asiantuntijajaelimenä (18 ja 19 §). Asetuksessa säädetään myös taidemuseon virkojen täyttämistä sekä virkavapaudesta ja sitä vastaavasta vapautuksesta (7–9 §).

Taidemuseon organisaatiosta määrätään myös työjärjestyksessä. Toimintayksiköiden lisäksi ylijohtajan välittömässä alaisuudessa toimii konservointiyksikkö ja museopedagoginen yksikkö, jotka palvelevat yhteisesti koko museota. Työjärjestyksessä määrätään myös eri yksiköiden tehtävät. Toiminnan yleistä suunnittelua ja yhteensovittamista varten työjärjestyksellä on asetettu johtoryhmä, johon ylijohtajan lisäksi kuuluvat museonjohtajat, keskusarkistonjohtaja ja hallintojohtaja.

Käytäntö

Keskeinen taidemuseolle laissa säädetty toiminta-alue liittyy kansallisen taidekokoelman kartuttamiseen, säilyttämiseen ja sen pitämiseen yleisön nähtävillä. Museo hankkii taideteoksia täydentäen jo olemassa olevaa kokoelmaa ja seuraten taiteen uutta kehitystä. Taidehankintojen lisäksi kokoelmat karttavat lahjoituksilla ja testamentteilla. Kokoelmien kartuttamisesta ja esilläpidosta huolehtivat museot, jotka yhdessä konservointiyksikön kanssa vastaavat kokoelmien asianmukaisesta säilyttämisestä sekä kokoelmiin kuuluvien teosten lainaamisesta ja tallettamisesta. Kuvataiteen keskusarkisto vastaa kokoelmien dokumentoinnista valokuvaamalla ja digitoimalla. Toiminnan tavoitteena on tietoaaineistojen hyödyntäminen sekä museon omassa että valtakunnallisessa ja kansainvälisessä tutkimustoiminnassa.

Valtion taidemuseon kokoelmiin kuuluu nykyään noin 26 500 taideteosta. Suomen taiteen museon kokoelmat sisältävät noin 17 500 teosta. Kotimaista taidetta on 1750-luvulta aina sellaisten taiteilijoiden teoksiin, joiden ensinäyttely on ollut viimeistään 1950-luvulla, muutamia sovitteja nykytaiteen kokoelmiin siirrettyjä teoksia lukuun ottamatta. Ulkomaista taidetta on 1800-luvulta vuoteen 1960. Ulkomaisen taiteen museon kokoelmat käsittävät noin 3 500 teosta 1200-luvulta 1700-luvun loppuun ja nykytaiteen museon kokoelmat noin 5 500 teosta alkaen 1960-luvulta.

Kokoelmia ja muita taiteen ilmiöitä käsittävä dokumenttiaineisto on laaja ja monimuotoinen sisältäen muun muassa valokuvia,

dioja, lehtileikkeitä, nauhoitteita sekä digitaalissa muodossa olevia dokumentteja. Esimerkiksi keskusarkiston valokuva-aineisto sisältää noin 330 000 valokuvaa sekä taidekirjoittelua käsittävä leikearkisto, jonka kerääminen on aloitettu vuonna 1897, satoja tuhansia leikkeitä.

Vaihtuvat näyttelyt ja taiteiden välinen esitystoiminta ovat tärkeä osa museon toimintaa. Museot järjestävät vuosittain kymmeniä näyttelyitä, joista osa on laajoja taidehistoriallisia näyttelyitä ja osa pienimuotoisempia taiteilijaesityksiä ja produktioita. Taiteen rajojen avartuessa maalausten, veistosten ja grafiikan lisäksi sijansa museon näyttelytoiminnassa on saanut muun muassa tilataide, performanssi, katoava taide, ympäristötaide ja mediataide. Museossa on lisäksi Ateneum-sali ja Kiasma-teatteri, joissa on opetus- ja luentotoimintaa. Lisäksi museon toiminta koostuu esitys- ja näyttämötaiteen ohjelmistosta, elokuvista ja videoista, multimediaa, musiikkiesityksistä sekä erityisprojekteista.

Museopedagogia lähentää yleisöä kuvataiteeseen muun muassa opastustoiminnan, näyttelyihin ja kokoelmiin liittyvien ohjelmitoimien ja tiedonvälityksen avulla. Sen piirissä on toteutettu taidemuseon kotisivut ja kävijätutkimukset sekä tuotettu muun muassa hypermediasovelluksen muodossa olevaa aineistoa suomalaisesta kuvataiteesta. Jokaisessa museorakennuksessa toimii yleisölle tarkoitettu työpaja.

Museon julkaisutoiminta käsittää näyttely- ja kokoelmaluetteloiden lisäksi tieteellisiä sarjoja ja laajemmalle yleisölle tarkoitettuja julkaisuja ja lehtiä. Lisäksi museo lainaa kokoelmateoksiaan koti- ja ulkomaisiin näyttelyihin sekä tallettaa niitä esillä pidettäviksi muun muassa tasavallan presidentin linnassa, pääministerin virka-asunnossa, valtioneuvoston kansliassa ja juhlahuoneistossa, ministerien ja kansliapäälliköiden virkahuoneissa tai keskeisissä edustustiloissa ja Suomen ulkomaan edustustoissa. Museo antaa tietoa ja asiantuntijapalveluita sekä järjestää ja osallistuu erilaisiin taidemuseolaitoksen kehittämishankkeisiin. Taidemuseon yksiköt toteuttavat lukuisia yhteistyöprojekteja muiden taidemuseoiden ja kulttuurilaitosten kanssa. Yhteistyötä erityisesti markkinoinnin ja viestintätekniikan alueella on kehitetty myös liikeyritysten kanssa.

Museoiden oma tutkimustoiminta liittyy ensisijaisesti näyttelyiden valmistamiseen ja

kokoelmiin. Kuvataiteen keskusarkisto luodelluiksi kansalliselle ja kansainväliselle tutkimustoiminnalle muodostamalla kuvataiteeseen liittyviä tietovarantoja. Tutkijoita, opiskelijoita, julkista sanaa ja muita tiedontarvitsijoita varten museolla on myös kirjasto tutkijapaikkoineen, leike- ja valokuva-arkisto sekä muita arkistopalveluja. Yhteistyössä tuotetaan laajempia valtakunnallisia tutkimusprojekteja. Konservointiyksikkö harjoittaa taideteosten aitoutteen, tekniikkaan ja materiaaleihin liittyvää tutkimusta.

Museon toiminta keskustaidemuseona on ilmennyt ennen muuta verkostojen luomisessa ja opetustoiminnassa. Kuvataiteen keskusarkisto on järjestänyt maan taidemuseoille suunnattujen kyselyjen perusteella teemapäiviä ja koulutusta. Tärkeä on myös yhdesä aluetaidemuseoiden kanssa toteutettu Valtteri-tietokantahanke. Se sisältää teksti- ja kuvamuotoisen sähköisen informaation museoiden kokoelmiin kuuluvista teoksista. Museo järjestää valtakunnallisia erillisprojekteja, joista esimerkkinä on laatuhanke sekä Saavutettavuus-projekti, joka tutkii liikunta- ja toimintarajoitteisten mahdollisuuksia päästä osalliseksi museoiden toiminnasta. Keskustaidemuseona annetaan myös asian tuntijapalveluita ja lausuntoja käsittäen muun muassa museoiden organisaatioon ja sopimus oikeuteen liittyviä asioita.

Kulttuurisineiden ja taideteosten maastavienti on luvanvaraista sen mukaan kuin kulttuurisineiden maastaviennin rajoittamisesta annetussa laissa (115/1999) ja kulttuurisineiden maastaviennin rajoittamisesta annetussa asetuksessa (189/1999) säädetään. Lain 10 §:n mukaan lupaviranomaisena toimii valtion taidemuseo laissa tarkoitettujen taideteosten osalta.

Valtion taidemuseon toimintamenoihin myönnetty nettomääräraha valtion vuoden 2000 talousarviossa on noin 84,8 miljoonaa markkaa ja tuloarvio 13,1 miljoonaa markkaa. Nettomäärärahaan sisältyvät ensimmäisen kerran taidemuseon toimittolojen Valtion kiinteistölaitokselle maksettavat vuokrat, joiden osuus on 35,1 miljoonaa markkaa.

Ateneum-rakennuksen pinta-ala on 14 287 m², Kiasman 12 400 m² ja Sinebryhoffin talon 2 682 m².

Vakinaista henkilökuntaa taidemuseossa on vuoden 2000 alusta 190. Lisäksi taidemuseossa on määrääkaikaista henkilökuntaa, jonka määrä vaihtelee 40:stä 50:een. Tähän sisältyy myös työministeriön työllisyysva-

roilla palkattuja henkilöitä.

1.2. Nykytilan arviointi

Valtion taidemuseon toimintaympäristö on sen perustamisen jälkeen merkittävästi muuttunut. Taiteen sisäinen kehitys ja taiteiden välisen vuorovaikutuksen voimistuminen sekä nykytaiteen museon toiminnan aloittaminen Kiasmassa ovat tuoneet uusia mahdollisuuksia ja velvollisuuksia vastata ajan haasteisiin. Perinteisen taiteen rinnalle on tullut uusia ilmaisumuotoja. Kysymyksessä voi olla tapahtuma tai prosessi, kuten katoava taide, performanssi, ympäristö- tai kaupunkiprojekti, jossa taiteilijan ja museon läsnäolo määräytyy perinteestä olennaisesti poikkeavalla tavalla. Tämä kehitys on vaikuttanut merkittävästi museon toimintaan sekä kuvataiteen ilmiöiden tutkimukseen ja dokumentointiin. Nykyisin jokainen museo toimii omassa rakennuksessaan, mikä mahdollistaa museoiden omien profiilien ja yleisösuhteen kehittämisen museoiden omista lähtökohdista käsin. Tätä kehitystä vastaavasti voimassa olevassa taidemuseolaissa ei ole määritelty museoita ja kuvataiteen keskusarkistoa toimintayksikköinä ja lain museolle asettamat tehtävät eivät enää kaikilta osiltaan vastaa kuvataiteen kehityksen toiminnalle asettamia uusia haasteita.

Myös valtionhallinnossa on tapahtunut merkittäviä muutoksia taidemuseon perustamisen jälkeen. Muutoksilla on pyritty pääosin selkeyttämään hallinnon ohjausta sekä lisäämään virastojen toiminnallista itsenäisyyttä. Virastojen normiohjausta on muutettu siten, että virastot itse päättävät työjärjestyksensä sisällöstä ja samalla aiemmin virastoja koskeviin lakeihin ja erityisesti asetuksiin sisältyviä asioita on siirretty työjärjestykseen. Tulosojaus ja -budjetointi on otettu käyttöön koko hallinnon kattavina, virallisina ohjausjärjestelminä. Maksullisessa toiminnassa on perinteisen omakustannushinnoittelun ja bruttobudjetoinnin ohella mahdollistettu liiketaloudellinen hinnoittelu ja nettobudjetointi. Valtion virastoissa on siirrytty yhä enenevässä määrin johtokuntien tai vastaavien sellaisten toimielinten käyttöön, joissa valtaosa jäsenistä edustaa viraston ulkopuolisia sidosryhmiä.

Valtion taidemuseo on toiminut lähes kymmenen vuotta nykyisen lainsäädännön pohjalta. Sen organisaatio pohjautuu kolmitasoiselle perusrakenteelle, johon kuuluvat

toimintaa yleisellä tasolla ohjaava opetusministeriö, valtion taidemuseo toimintayksiköt yhdistävänä hallinnollisena kokonaisuutena sekä varsinaista toimintaa järjestävät museo-yksiköt ja kuvataiteen keskusarkisto. Tuki-toiminnot, kuten museopedagogia ja konservointi, on järjestetty joko yksikköinä tai muulla tavoin.

Toimintaympäristön muutoksiin liittyen opetusministeriö määräsi 3 päivänä marraskuuta 1998 oikeustieteen tohtori Pirkko K. Koskisen arvioimaan museon asemaa, hallintoa, tehtäviä, toimivaltasuhteita sekä museon toimintaa ohjaavien säädösten kehittämistä. Valtion taidemuseota koskevan selvityksen keskeisenä kohteena on ollut valtion taidemuseon asema hallinnollisena kokonaisuutena suhteessa toiminnan sisällöistä vastaaviin yksikköihin (Selvitys Valtion taidemuseosta, selvitysmies Pirkko K. Koskinen, Opetusministeriö, Kulttuuripolitiikan osaston julkaisusarja Nro 2/1999). Organisaation ja toiminnan kehittämisen kohteiksi nousivat muun muassa seuraavat asiat: valtion taidemuseon ylijohtajan ja toimintayksiköiden välinen työnjako, johtaminen, asioiden valmistelu ja esittely, sisäinen tiedonkulku sekä museon asema ja toiminta keskustaidemuseona. Lisäksi tukitoimintojen järjestelyt nousivat esille.

2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on vastata taidemuseon toimintaympäristössä sekä valtion hallinnossa ja lainsäädännössä tapahtuneisiin muutoksiin. Tarkoituksena on säilyttää Valtion taidemuseo hallinnollisena kokonaisuutena.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Valtion taidemuseosta, joka korvaisi nykyisen taidemuseolain sekä voimaanpanolain. Voimaanpanolain 3 ja 4 §:ää sovellettaisiin kuitenkin edelleen.

Museoiden ja kuvataiteen keskusarkiston toiminnallista asemaa sisältöjä tuottavina yksikköinä ehdotetaan vahvistettavaksi. Ehdotuksen mukaan Valtion taidemuseoon kuuluisivat Ateneumin taidemuseo, Sinebryhoffin taidemuseo, Nykyaiteen museo Kiasma ja Kuvataiteen keskusarkisto sekä muita toimintayksikköjä siten kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään tai työjärjestyksellä määrätään.

Toimintaympäristössä tapahtuvan kehityk-

sen vuoksi taidemuseon tehtävistä ei ole perusteltua säätää yksityiskohtaisesti lain tasolla. Tehtävistä ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Nykyisessä taidemuseolaissa säädetään, että valtion taidemuseo on valtakunnallinen keskustaidemuseo. Muun muassa taidemuseoiden omistussuhteista johtuen valtion taidemuseolla ei ole kuitenkaan muodollista toimivaltaa valtakunnallisena keskustaidemuseona. Museo on täyttännyt keskustaidemuseon tehtävää toiminnallisella tasolla. Esityksessä luovutaan nimikkeestä keskustaidemuseo. Ehdotuksessa pyritään korostamaan Valtion taidemuseon asemaa valtakunnallisena museona sen tehtävien kautta.

Nykyisin valtion taidemuseolla on neuvottelukunta, joka opetusministeriön nimittämänä toimii museon asiantuntijaelimenä. Neuvottelukunnan tehtävänä on tehdä aloitteita ja ehdotuksia ylijohtajalle taidemuseon toimialaan kuuluvissa asioissa. Neuvottelukunnalla ei ole päätäntävaltaa, joten taidemuseon ylijohtajalla on museon toimintaa koskevissa asioissa poikkeuksellisen suuri valta. Neuvottelukunnan sijaan ehdotetaan laissa säädettäväksi Valtion taidemuseon johtokunnasta, joka käyttää päätäntävaltaa asetuksella tarkemmin säädettävissä asioissa.

3. Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Uutena hallintoelimenä Valtion taidemuseoon ehdotetaan asetettavaksi johtokunta. Esityksellä ei ole muita organisaatio-eikä henkilöstövaikutuksia.

4. Asian valmistelu

Opetusministeriö määräsi 3 päivänä marraskuuta 1998 oikeustieteen tohtori Pirkko K. Koskisen laatimaan selvityksen ja tekemään tarpeelliset ehdotukset valtion taidemuseon aseman, hallinnon, tehtävien, toimivaltasuhteiden sekä museon toimintaa ohjaavien säädösten kehittämiseksi. Selvitys on luovutettu opetusministeriölle 26 päivänä toukokuuta 1999.

Selvityksen valmistuttua opetusministeriö asetti työryhmän, jonka tehtävänä oli tehdä ehdotus Koskisen selvityksen pohjalta tarpeelliseksi katsomistaan muutoksista valtion taidemuseota koskevaan lainsäädäntöön. Työryhmän tuli ottaa huomioon myös muut valtion taidemuseota koskevan lainsäädän-

nön muutostarpeet sekä laatia luettelo Valtion taidemuseon työjärjestykseen tulevista asioista. Työryhmän muistio valmistui tammiukuussa 2000.

Työryhmä ehdotti, että valtion taidemuseosta annettu laki ja asetus sekä työjärjestys uusitaan kokonaisuudessaan. Ehdotuksen mukaan Valtion taidemuseon tehtävänä olisi kuvataiteen museotoiminta ja maan taidemuseolaitoksen kehittäminen. Muutoin laissa ei enää säädettäisi yksityiskohtaisesti taidemuseon tehtävistä, vaan niistä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Laissa todettaisiin, että Valtion taidemuseoon kuulu-

vat Ateneumin taidemuseo, Sinebrychoffin taidemuseo, Nykyaiteen museo Kiasma ja Kuvataiteen keskusarkisto. Valtion taidemuseota ei enää nimitettäisi keskus- taidemuseoksi. Valtion taidemuseolla olisi uutena hallintoelimenä johtokunta, jonka tehtävistä, kokoonpanosta ja asettamisesta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella.

Työryhmän muistiosta ovat antaneet lausunnon valtion taidemuseo, museovirasto ja Suomen museoliitto.

Lausunnonantajat ovat suhtautuneet myönteisesti lakiehdotukseen.

Esityksen valmistelua on jatkettu virkatyönä opetusministeriössä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että kuvataiteen museotoimintaa ja maan taidemuseoalan kehittämistä varten on opetusministeriön alainen Valtion taidemuseo. Lainkohdassa ehdotetaan luovuttavaksi nimikkeestä keskustaidemuseo ja korostetaan toiminnallisista lähtökohdista Valtion taidemuseon valtakunnallista tehtävää.

Lain 1 §:ssä ehdotetaan Valtion taidemuseon toimintayksikköinä mainittavaksi Ateneumin taidemuseo, Sinebrychoffin taidemuseo, Nykyaiteen museo Kiasma ja Kuvataiteen keskusarkisto. Nykyisin museoiden nimet ovat Suomen taiteen museo, ulkomaisen taiteen museo ja nykyaiteen museo. Muista toimintayksiköistä ehdotetaan säädettäväksi valtioneuvoston asetuksella ja määrättäväksi työjärjestyksellä.

Ehdotus eroaa nykyisestä laista siten, että voimassa olevien säännösten mukaan toimintayksiköistä säädetään asetuksen tasolla. Pykälän sisältö eroaa nykyisestä laista myös siten, että taidemuseon tehtävistä säädetään yksityiskohtaisemmin valtioneuvoston asetuksella.

2 §. Pykälässä ehdotetaan, että Valtion taidemuseossa on johtokunta, jonka tehtävistä, kokoonpanosta ja asettamisesta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Johtokunnan perustaminen vastaa valtion hallinnon kehittämisessä yleisesti noudatettua linjaa museoon rinnastettavissa laitoksissa, kuten museovirastossa tai valtion tutkimuslaitoksis-

sa. Johtokunta päättäisi tärkeimmistä Valtion taidemuseon asioista, kuten Valtion taidemuseon yleisistä toimintalinjoista ja muista niihin rinnastettavista merkittävistä asioista, toiminta- ja taloussuunnitelmasta, talousarvioehdotuksesta, ehdotuksesta taidemuseon tulostavoitteiksi sekä tilinpäätöksen ja työjärjestyksen hyväksymisestä.

3 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että Valtion taidemuseo voi talousarvion rajoissa tehdä sopimuksia toimialaansa kuuluvien asiantuntijatehtävien suorittamisesta sekä toimialaansa koskevissa tehtävissä yhteistoimintasopimuksia yhteisöjen ja henkilöiden kanssa.

Valtion taidemuseo ja sen eri yksiköt tekevät jatkuvasti yhteistyötä eri kulttuurilaitosten ja organisaatioiden kanssa. Yhteistyöprojekteissa Valtion taidemuseo saa myös projektikohtaista rahoitusta niihin osallistuvilta tahoilta. Tällainen rahoitus ei kuulu museon maksullisen palvelutoiminnan piiriin. Voimassa olevan lain 2 §:ssä on otettu huomioon museon valtakunnallisesta asemasta johtuva yhteistyö ja rahoituksellinen pohja.

Taidemuseon toimintaan on kuvataiteen kehityksen myötä tullut uusia muotoja muun muassa näyttelytoiminnan ja taiteiden välisen toiminnan saadessa tuotannollisen yhteistyön piirteitä. Osatuottajuus ja tuotantoyhteistyö alalla toimivien laitosten ja yritysten samoin kuin taiteilijoiden kanssa on mahdollistanut uusien taidemuotojen ja taiteeseen liittyvien projektien tukemisen ja esiin tuomisen museossa. Tämä on edellyttä-

nyt museon sopimustoiminnan kehittämistä vastaamaan nykyistä tilannetta. Säännöksen merkitys museon toiminnan kehittyessä on entisestään korostunut.

Ehdotetun säännöksen sisältö vastaisi voimassa olevaa säännöstä. Säännös on edelleen tarpeellinen.

4 §. Pykälän mukaan Valtion taidemuseo voi ottaa vastaan lahjoitus- ja testamenttivaroja. Kokoelmat karttavat vuosittain lahjoituksilla ja testamenttisaannoilla. Ehdotetun säännöksen sisältö vastaa nykyistä 3 §:ää. Säännös on edelleen tarpeellinen.

5 §. Pykälän 1 momentin mukaan Valtion taidemuseon suoritteista perittäisiin maksuja sen mukaan kuin maksuperustelaissa säädetään. Ehdotus vastaa nykyisen lain 2 §:n 2 momenttia. Taidemuseon maksulliset suoritteet ovat maksuperustelain mukaisesti liikeloudellisesti hinnoiteltavia, mutta samalla niille myönnetään vuosittain talousarviossa hintatukea.

Pykälän 2 momentin mukaan pääsy Valtion taidemuseon järjestämiin maksullisiin näyttelyihin ja muihin tilaisuuksiin voi olla maksuton erikoisryhmiin kuuluville, jos maksuttomuus on taidekasvatuksen, tutkimuksen, ammatillisen toiminnan, museotoiminnan edistämisen tai muun vastaavan syyn kannalta perusteltua. Ehdotus vastaa nykyisen lain 2 §:n 3 momenttia.

6 §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että Valtion taidemuseon hoidossa voi olla sen kokoelmiin kuulumattomia ja muualle sijoitettuja valtion omistamia taidehistoriallisesti arvokkaita teoksia.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että Valtion taidemuseon hoidossa voi olla myös muita kuin valtion omistamia, sen museoihin sijoitettuja taideteoksia.

Vastaavat säännökset sisältyvät nykyisen lain 4 §:ään. Nykyiseen 4 §:ään nähden 1 momenttia muutettaisiin siten, että Valtion taidemuseolla itsellään olisi toimivalta sen kokoelmiin kuulumattomien ja muualle sijoitettujen valtion omistamien taidehistoriallisesti arvokkaiden teosten hoidosta. Ehdotettu 2 momentti vastaa täysin nykyistä 4 §:n 2 momenttia.

7 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että Valtion taidemuseo voi luovuttaa hoidossaan ja hallussaan olevia taideteoksia muille valtion viranomaisille ja muille taidemuseoille säilytettäväksi ja esillä pidettäväksi. Teoksia voitaisiin luovuttaa muun muassa tasavallan presidentin linnaan, tasavallan

presidentin virka-asuntoon (Mäntyniemi) ja Kultarantaan, valtioneuvoston juhlahuoneistoon, Säätytalon, pääministerin virka-asuntoon (Kesäranta) ja Suomen ulkomaan edustoihin. Säännös vastaa sisällöllisesti nykyistä 5 §:ää. Erona nykyiseen 5 §:ään olisi, että opetusministeriö ei enää päättä perusteista, joiden mukaan Valtion taidemuseo voi luovuttaa hoidossaan ja hallussaan olevia taideteoksia valtion viranomaisille ja muille taidemuseoille säilytettäväksi ja esillä pidettäväksi. Tarvittavat tarkemmat säännökset voidaan antaa 8 §:n nojalla valtioneuvoston asetuksella.

8 §. Tarkemmat säännökset lain täytäntöönpanosta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella ja sen nojalla määrättäisiin työjärjestyksellä. Tarkempia säännöksiä tarvittaisiin muun muassa Valtion taidemuseon tehtävistä, hallinnosta sekä viroista ja niiden kelpoisuusehdoista.

9 §. Pykälä sisältää tavanomaisen voimaantulosäännöksen. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Sillä kumottaisiin nykyinen taidemuseolaki ja voimaanpanolaki. Voimaanpanolain 3 ja 4 §:ää sovellettaisiin kuitenkin edelleen, koska niissä säädetään henkilöstölle tulevista vuosilomasta, ikä- ja palveluslisään sekä eläkkeisiin liittyvistä etuisuuksista.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Sen lisäksi, mitä Valtion taidemuseosta ehdotetussa laissa säädettäisiin, valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin yksityiskohtaisemmin taidemuseon tehtävistä. Museon kokoelmiin liittyviä tehtäviä ovat kokoelmen ja tietovarantojen kartuttaminen, dokumentointi, säilyttäminen ja konservointi. Lisäksi valtioneuvoston asetuksella on tarpeen säätää koti- ja ulkomaisten näyttelyiden sekä taiteiden välisen ohjelmiston järjestämisestä. Taiteen tuntemuksen lisäämisestä yleisölle taidekasvatuksen avulla sekä museon harjoittamasta tutkimuksesta, julkaisutoiminnasta sekä viestintään ja markkinointiin liittyvästä toiminnasta tulisi myös säätää valtioneuvoston asetuksella. Taidemuseon tulisi lisäksi toimia maan taidemuseoalan kehittämiseksi yhteistyössä muiden taidemuseoiden kanssa, seurata alan kehitystä, tehdä aloitteita ja esityksiä Suomen kuvataiteen kehittämiseksi sekä antaa lausuntoja kuvataiteeseen liitty-

vistä kysymyksistä, ylläpitää ja kehittää taidemuseoalan ja kuvataiteen kansainvälisiä suhteita sekä antaa asiantuntija-apua toimialaansa liittyvissä kysymyksissä.

Valtioneuvoston asetukseen on tarkoitus ottaa säännös johtokunnan asettamisesta, kokoonpanosta ja tehtävistä. Johtokunta päättäisi taidemuseon yleisistä toimintalinjoista, toiminta- ja taloussuunnitelmasta, talousarvioehdotuksesta, ehdotuksesta tulostavoitteiksi ja tilinpäätöksen hyväksymisestä sekä taidemuseon työjärjestyksestä. Toiminnan sisältöihin liittyvä ratkaisovalta taidemuseossa olisi ylijohtajalla, toimintayksiköiden päälliköillä tai muilla virkamiehillä siten kuin valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin.

Valtioneuvoston asetukseen tulisi ottaa säännökset asioiden ratkaisemisesta taidemuseossa. Toiminnan sisältöihin liittyvistä ylijohtajan ja toimintayksiköiden ratkaistavista asioista on tarkoitus säätää myös valtioneuvoston asetuksella.

Työjärjestyksessä tulisi keskeisten taide-

museon organisaatioon liittyvien asioiden ja toimintayksikköjen tehtävien lisäksi ottaa tarkemmat määräykset Valtion taidemuseota koskevien asioiden ratkaisemisesta sekä muista taidemuseon toimintaa ohjaavista sisäisistä määräyksistä, kuten talous-, asiakirjahallinto- ja kokoelmasäännöstä.

3. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Lailla kumotaan taidemuseolaki ja voimaanpanolaki. Voimaanpanolain 3 ja 4 §:ää sovellettaisiin kuitenkin edelleen.

Ennen lain voimaantuloa voitaisiin ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

Valtion taidemuseosta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Kuvataiteen museotoimintaa ja maan taidemuseoalan kehittämistä varten on opetusministeriön alainen Valtion taidemuseo, johon kuuluu Ateneumin taidemuseo, Sinebryhoffin taidemuseo, Nykyaiteen museo Kiasma ja Kuvataiteen keskusarkisto. Valtion taidemuseon muista toimintayksiköistä säädetään valtioneuvoston asetuksella ja sen nojalla määrätään työjärjestyksellä.

2 §

Valtion taidemuseolla on johtokunta, jonka tehtävistä, kokoonpanosta ja asettamisesta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

3 §

Valtion taidemuseo voi valtion talousarvion rajoissa tehdä sopimuksia toimialaansa kuuluvien asiantuntijatehtävien suorittami-

sesta sekä yhteistoimintasopimuksia toimialaansa koskevissa tehtävissä yhteisöjen ja henkilöiden kanssa.

4 §

Valtion taidemuseo voi ottaa vastaan lahjoitus- ja testamenttivaroja.

5 §

Valtion taidemuseon suoritteista peritään maksuja sen mukaan kuin valtion maksuprustelaisissa (150/1992) säädetään.

Pääsy Valtion taidemuseon järjestämiin maksullisiin näyttelyihin ja muihin tilaisuuksiin voi olla maksuton erikoisryhmiin kuuluville, jos maksuttomuus on taidekasvatuksen, tutkimuksen, ammatillisen toiminnan, museotoiminnan edistämisen tai muun vastavan syyn kannalta perusteltua.

6 §

Valtion taidemuseon hoidossa voi olla sen kokoelmiin kuulumattomia ja muualle sijoitettuja valtion omistamia taidehistoriallisesti arvokkaita teoksia.

Valtion taidemuseon hoidossa voi olla myös muita kuin valtion omistamia, sen museoihin sijoitettuja taideteoksia.

7 §

Valtion taidemuseo voi luovuttaa hoidossaan ja hallussaan olevia taideteoksia muille valtion viranomaisille ja muille taidemuseoille säilytettäväksi ja esillä pidettäväksi.

8 §

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan valtioneuvoston ase-

tuksella ja sen nojalla määrätään työjärjestyksellä.

9 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 2000.

Tällä lailla kumotaan seuraavat lait:

- 1) valtion taidemuseosta 16 päivänä helmikuuta 1990 annettu laki (185/1990) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen; sekä
- 2) valtion taidemuseosta annetun lain voimaannpanosta samana päivänä annettu laki (186/1990).

Edellä 2 momentin 2 kohdassa kumotun lain 3 ja 4 §:n säännöksiä sovelletaan kuitenkin edelleen.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 14 päivänä huhtikuuta 2000

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Opetusministeri *Maija Rask*

